

**Een archeologisch inventariserend
veldonderzoek (IVO) door middel van
proefsleuven en een archeologische
begeleiding (AB) op bestemmingsterrein
'De Linden' te Valthe, gemeente
Borger-Odoorn (Dr.)**

M.J.M. de Wit & J.R. Veldhuis

ARC-Rapporten 2003-63

Groningen
12 januari 2004
ISSN 1574-6887

1 Inleiding

1.1 Objectgegevens

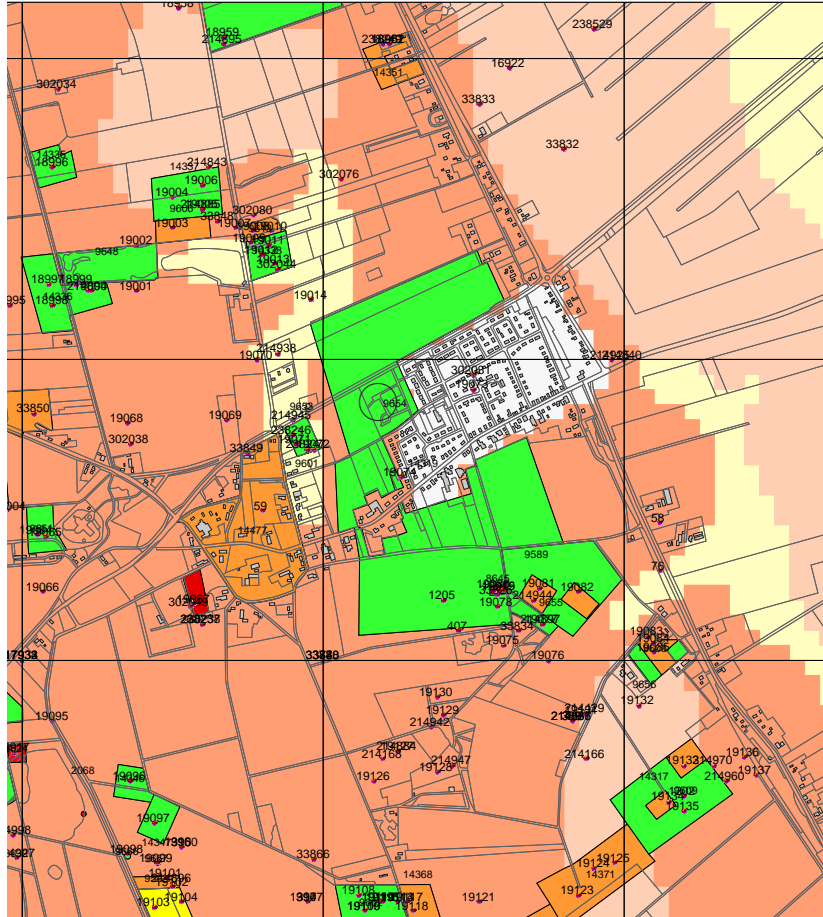

ARC-Projectcode	2003/259
Provincie	Drenthe
Gemeente	Borger-Odoorn
Plaats	Valthe
Toponiem	Linder Esch
Kaartblad	17F
Coördinaten	256.200/540.800
Periode	Laat-Paleolithicum–Late Middeleeuwen
Type object	Nederzetting, begravingen
Type bodem	Es
Geomorfologie	Oostelijke rand Hondsrug

1.2 Aanleiding van het onderzoek

De gemeente Borger-Odoorn heeft de Linder Esch (plangebied ‘De Linden’) te Valthe aangewezen als locatie voor woningbouw. Bij deze woningbouw horen eveneens infrastructurele werkzaamheden. Zo moeten op het terrein wegcunetten en drainagesleuven worden uitgegraven. De Linder Esch staat op de Archeologische Monumentenkaart (AMK) van Drenthe als ‘gebied van archeologische betekenis’ aangegeven (terrein 14319). Ter plaatse liggen de restanten van een Celtic Field uit de IJzertijd (800–12 v. Chr.) en zijn sporen van de Trechterbekercultuur (Midden-Neolithicum, 3400–2850 v. Chr.) aangetroffen. Direct ten zuiden van de Linder Esch ligt een terrein met een aantal grafheuvelzolen uit de periode Neolithicum–Bronstijd (monumentnr. 9654). Aan de westrand van de Linder Esch ligt een grafheuvel uit de Vroege of Midden-Bronstijd (monumentnr. 9601; afb. 1). Op grond van deze archeologische vondsten werd de gemeente door dr. W.A.B. van der Sanden, Provinciaal Archeoloog (PA) van Drenthe, aanbevolen op het plangebied een archeologische begeleiding (AB) uit te laten voeren. Na overleg van de PA met dhr. J. Kleef van de gemeente Borger-Odoorn en drs. H. Brongers van Arcadis, de aannemer, werd besloten de uit te graven wegcunetten en drainagesleuven archeologisch te begeleiden. Tevens zouden, op verzoek van de PA, twee extra proefsleuven worden aangelegd in het noordwesten van het terrein, zodat een volledig beeld van de aanwezige archeologie op het terrein kon worden verkregen. Naast een AB is dus tevens een archeologisch inventariserend veldonderzoek (IVO) door middel van proefsleuven uitgevoerd. Deze onderzoeken werden van 16 t/m 21 oktober 2003 uitgevoerd door Archaeological Research & Consultancy (ARC bv). Het veldteam bestond uit drs. J.R. Veldhuis, afwisselend aangevuld door dr. H. Buitenhuis, mw. drs. M. Essink, dhr. B. Schomaker & drs. S.J. Tuinstra. Het tijdens de begeleiding aangetroffen vondstmateriaal is bekeken door mw. drs. M.J.M. de Wit (aardewerk) en drs. J.R. Veldhuis (natuur- en vuursteen).

Legenda

- GRID_1KM
- TOP10
- HUIZEN

WAARNEMINGEN

- archeologische betekenis
- archeologische waarde
- zeer hoge arch waarde, beschermd
- hoge archeologische waarde
- zeer hoge archeologische waarde

- MONUMENTEN
- PROVINCIES

IKAW

- zeer lage trefkans
- lage trefkans
- middelhoge trefkans
- hoge trefkans
- lage trefkans (water)
- middelhoge trefkans (water)
- hoge trefkans (water)
- water
- niet gekarteerd

ROB
ArchisII

Afbeelding 1 De Indicatieve Kaart Archeologische Waarden van het gebied rond het onderzoeksgebied, aangegeven met een cirkel, bron: Archis, ROB.

1.3 Ligging van het onderzoeksgebied

De Linder Esch ligt aan de noordwestkant van Valthe, tussen de Hondsrugweg en de Lindeweg en ten oosten van de Lijsterbes (afb. 1).

1.4 Doel van het onderzoek

Het onderzoek moest in eerste instantie een antwoord geven op de vraag of dit terrein behoudenswaardig is in de zin van het selectiebeleid van het Ministerie van O, C & W. Meer specifiek dienden de volgende vragen beantwoord te worden:

- 1 Hoe is het gesteld met de gaafheid van het bodemarchief ter plaatse, zowel in horizontale als in verticale zin?
- 2 Hoe is het gesteld met de conservering van het vondstmateriaal?
- 3 Is er een relatie te leggen tussen de vondsten en de grondsporen?
- 4 Wat is de aard en de ouderdom van de aangetroffen bewoningssporen? Strecken deze zich over de hele onderzoekslocatie uit?
- 5 Hoe zeldzaam zijn de aangetroffen sporen binnen de archeoregio en hoe groot is de informatiewaarde?
- 6 Biedt de locatie mogelijkheden om het toenmalige landschap en de exploitatie ervan te reconstrueren?
- 7 Welke AMK-waardering dient aan het onderzoeksgebied gegeven te worden?

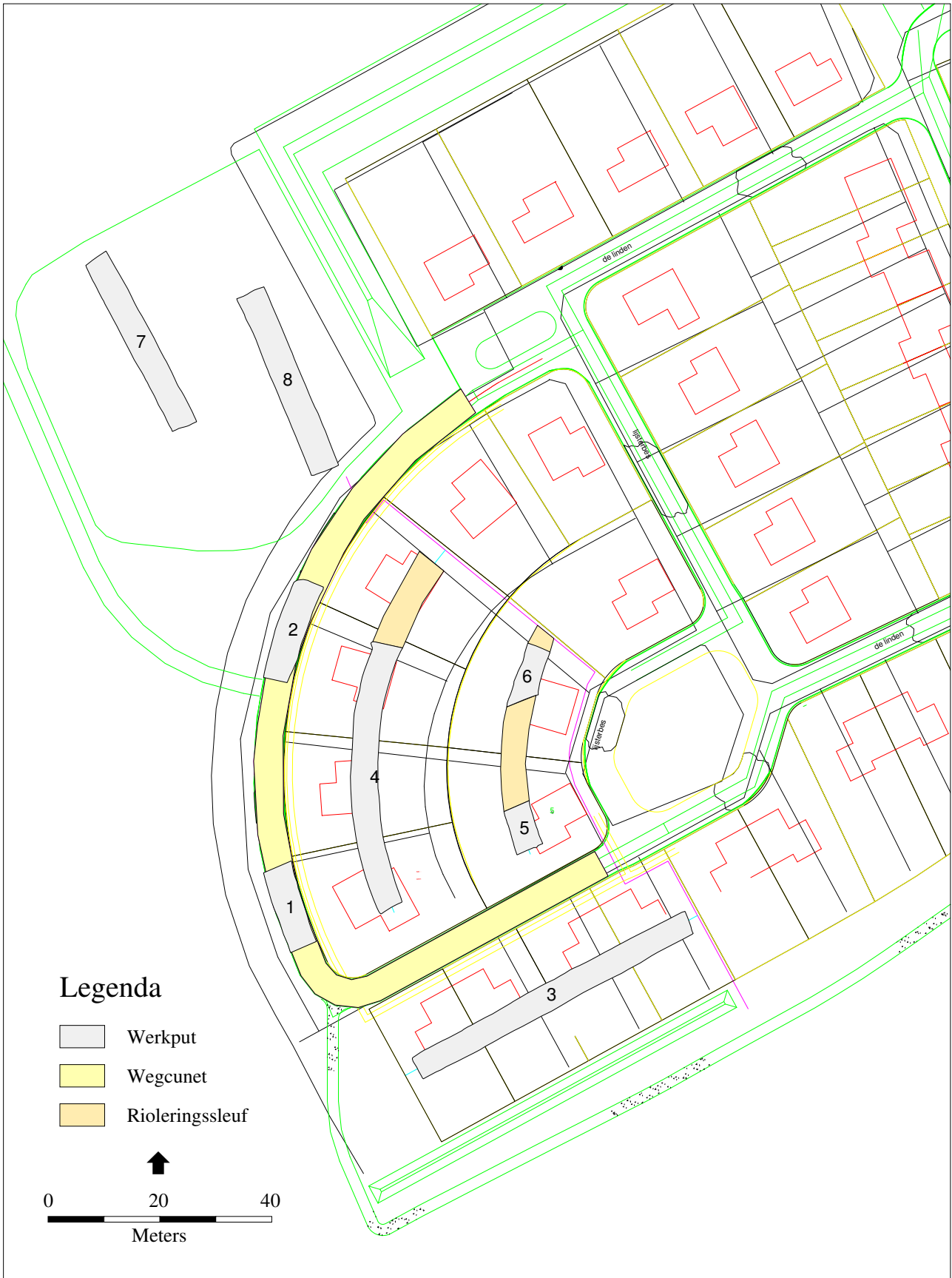
1.5 Werkwijze

In totaal is het terrein in acht proefsleuven of werkputten gedocumenteerd (afb. 2). Werkput 1 en 2 liggen in het wegcunet, werkputten 3 t/m 6 bevinden zich in de drainagesleuven¹ en werkputten 7 en 8 zijn de extra proefsleuven, die op verzoek van de PA zijn aangelegd.

In het traject van de toekomstige wegen en drainagebuizen op 'De Linden' en in de twee extra sleuven is door de graafmachine, geleverd door Arcadis, voorzichtig de bouwvoor en het daaronderliggende esdek verwijderd, totdat de C-horizont werd bereikt. Hier bevindt zich het archeologisch sporenvlak. Dit vlak is door de archeologen van ARC bv geïnspecteerd op archeologisch vondsten en/of sporen.² Indien deze aanwezig waren, zijn ze ingetekend op schaal 1:50 en/of gefotografeerd (sporen) en verzameld (vondsten). Een aantal sporen is gecoupeerd om de aard en de kwaliteit ervan te bepalen. Deze coupes zijn getekend op schaal 1:20 en/of gefotografeerd.

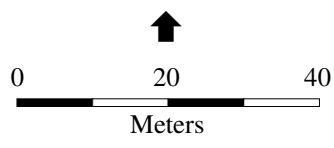
¹Slechts de delen van het wegcunet en de drainagesleuven waar zich sporen bevonden zijn getekend.

²Bij het verwijderen van de bovengrond is eveneens gekeken of zich in het esdek vondsten bevonden.

Legenda

- Werkput
- Wegcunet
- Rioleringsleuf

Afbeelding 2 Ligging van de werkputten. Kaart: B. Schomaker.

2 Resultaten

2.1 Sporen en structuren

In de meeste van de acht proefsleuven of werkputten zijn archeologische sporen aangetroffen (afb. 3). In werkput 1 is een kuil en een mogelijke paalkuil aangetroffen. In werkput 2 waren tien sporen aanwezig, waarvan er twee, sporen 3 en 5, natuurlijk zijn. De overige acht sporen bestaan uit kuilen.³ Werkput 3 was leeg en in werkput 4 zijn drie sporen aangetroffen, waarvan er twee natuurlijk zijn (een boomval en een vlek). Het derde spoor betreft een kuil. In werkput 5 is één haardkuil of brandplek gevonden en in werkput 6 één kuil. In de twee extra sleuven zijn in werkput 7, 27 sporen waaronder twee waterputten (sporen 2, 23 en 24), kuilen, een greppel en paalkuilen gevonden. Twee sporen zijn gecoupeerd; spoor 4 is natuurlijk en spoor 13 betreft een kuil. Werkput 8, tot slot, bevatte minder sporen dan werkput 7. De sporen bestaan voornamelijk uit paalkuilen.

Uit een aantal van de paalsporen van werkput 8 kan een vierpalige spieker worden gereconstrueerd. De spieker heeft een afmeting van 2×1,5 m. Spiekers (opslaggebouwtjes voor gewassen) komen vanaf de Bronstijd voor. Ze worden zowel los in het veld als bij de boerderijen aangetroffen.

2.2 Vondsten

Aardewerk

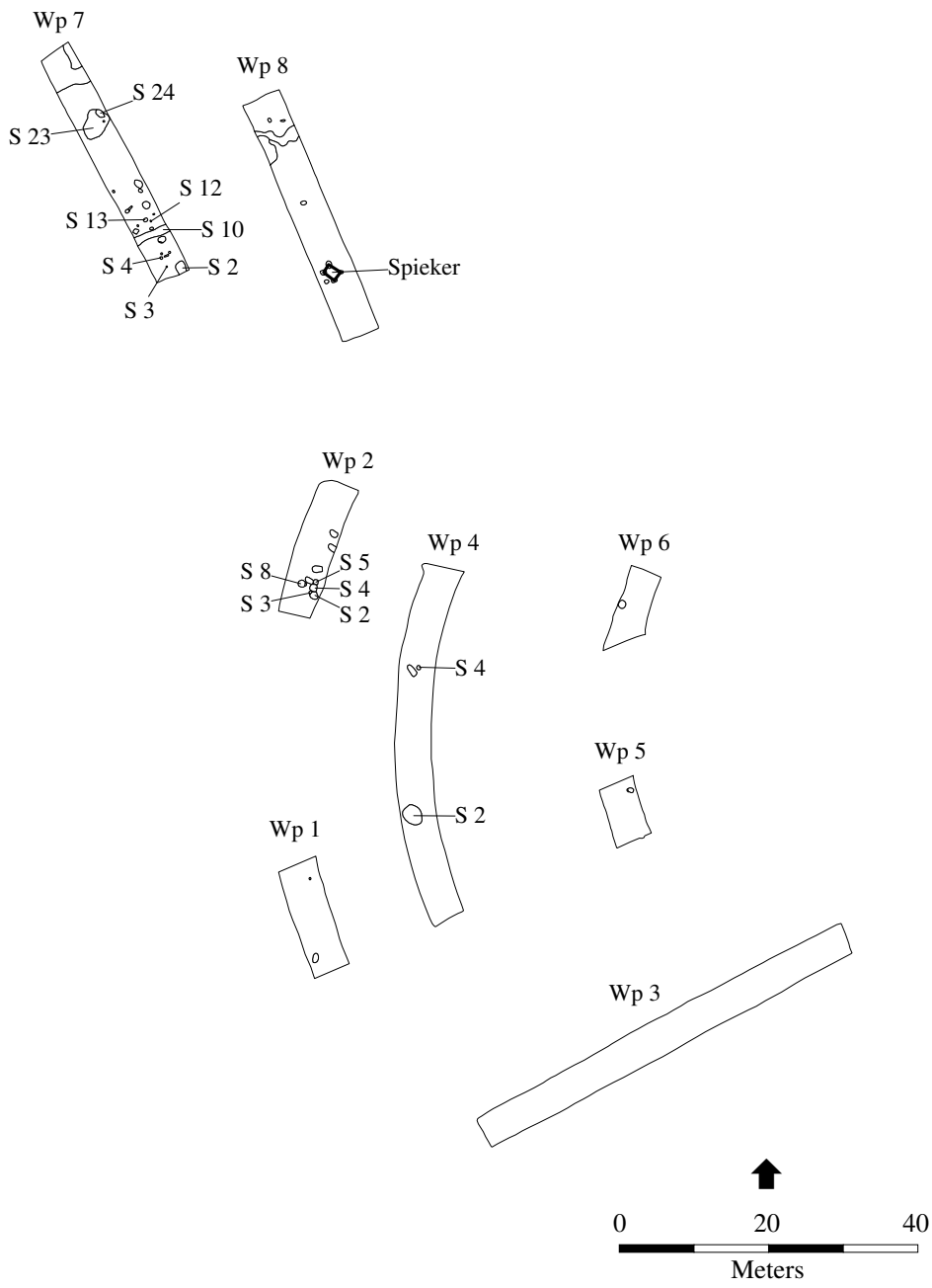
Tijdens de archeologische begeleiding zijn 363 scherven aardewerk gevonden, met een totaalgewicht van 6885 gram. De scherven zijn afkomstig uit de werkputten 2 en 7. De meeste scherven komen uit de (afval)kuilen van werkput 2 (sporen 2, 4 en 8; vondstnr. 1, 2 en 4). Daarnaast zijn scherven gevonden in de greppel (spoor 10, vondstnr. 7) en waterput (spoor 24, vondstnr. 10) van werkput 7. Ook is in werkput 7 een aardewerkconcentratie aangetroffen (spoor 12, vondstnr. 9).

Vrijwel alle scherven zijn afkomstig van *Kümmerkeramik* (afb. 4). De scherven hebben een grove kiezelmagering, zijn geeloranje van kleur (donker op de breuk) en zeer dikwandig. Het aardewerk is zacht gebakken en valt snel uit elkaar. Het betreft scherven van grote (voorraad)potten. *Kümmerkeramik* heeft een datering van 1350–750 v. Chr. (Midden- en Late Bronstijd; Steehouwer & Warringa 1985, p. 128–129).

In spoor 2 van werkput 2 (vondstnr. 1) zijn, naast de scherven van een complete pot van *Kümmerkeramik*, ook scherven van iets dunwandiger en harder gebakken aardewerk gevonden. Het aardewerk heeft een grijsbruine kleur en steengruismagering en dateert uit de Late Bronstijd. Uit de greppel van werkput 7 (spoor 10, vondstnr. 7) is een wandscherfje afkomstig dat dateert uit de IJzertijd/Romeinse Tijd.

Aan de hand van het aardewerk kan gesteld worden dat de nederzettingssporen op 'De Linden' uit de Late Bronstijd dateren. De greppel uit werkput 7 kan een jongere datering hebben (IJzertijd/Romeinse Tijd).

³Hoewel normaal gesproken bij een proefsleuvenonderzoek slechts 10% van de sporen wordt gecoupeerd, zijn in deze werkput alle sporen gecoupeerd, aangezien ze bij de aanleg van de weg verloren zouden gaan.

Afbeelding 3 Overzicht van alle grondsporen. Tekening: B. Schomaker.

Afbeelding 4 Randscherf Kümmkeramik. Foto: L. de Jong.

Vuur- en natuursteen

In totaal zijn 26 natuur- en vuurstenen verzameld. Deze zijn onder te verdelen in acht vuurstenen en achttien natuurstenen (tabel 1). Van deze stenen vertoont 65,4% sporen van verhitting of verbranding waarvan niet valt te bepalen of dit intentioneel is. Binnen de granieten is onderscheid te maken tussen drie typen graniet: zes stuks gedeformeerde granieten (alle met sporen van verhitting), één ‘gewone’ graniet en één leptietgraniet. Opvallend is dat alle acht zandstenen sporen van verhitting vertonen en van het type ijzerzandsteen zijn. Onder de natuurstenen zijn geen werktuigen aangetroffen en evenmin zijn er natuurstenen met bewerkingsporen. Het meeste materiaal is afkomstig uit de concentratie van kuilen in werkput 2. Bij het natuursteen komen alle verbrande stenen, met uitzondering van de gneis, uit deze concentratie. Met name spoor 2 heeft veel verbrand steen opgeleverd. De ijzerzandstenen zijn eveneens afkomstig uit deze concentratie van kuilen, namelijk sporen 4, 6 en 9.

Vier van de acht vuurstenen vertonen sporen van bewerking. Het gaat om drie afslagen en één splinter. Twee van de afslagen vertonen aan de dorsale zijde een cortex ter indicatie dat het gaat om eerste of tweede generatie afslagen. Geen van de bewerkte vuurstenen vertonen sporen van verhitting. Van het onbewerkte vuursteen vertonen twee stukken sporen van verhitting.

De twee verbrande stukken onbewerkt vuursteen zijn afkomstig uit werkput 2, spoor 2. Dit is hetzelfde spoor waarin ook veel verbrande stenen zijn aangetroffen. Van het bewerkte vuursteen komt slechts één afslag uit deze concentratie van kuilen (vondstnr. 1, spoor 2). Twee andere stukken, de splinter en een afslag, zijn afkomstig uit twee paalkuilen (sporen 3 en 13) in werkput 7. Het vierde vuurstenen artefact, een afslag (vondstnr. 5), is afkomstig uit een boomval (werkput 4, spoor 2). De afwezigheid van werktuigen maakt het niet mogelijk het materiaal aan een bepaalde periode toe te wijzen. Evenmin is het mogelijk om op basis van deze vondsten activiteiten te herleiden, of activiteitsgebieden te lokaliseren.

steensoort	onverbrand		verbrand		totaal	
	N	%	N	%	N	%
kwartsitische zandsteen	1	100,0	–	–	1	3,8
ijzer zandsteen	–	–	8	100,0	8	30,8
graniet	2	25,0	6	75,0	8	30,8
gneis	–	–	1	100,0	1	3,8
vuursteen	6	75,0	2	25,0	8	30,8
totaal	9	34,6	17	65,4	26	100,0

Tabel 1 Steensoorten in aantal (N) en percentages (%).

3 Conclusie

Uit de resultaten van zowel de AB als het IVO door middel van proefsleuven op plangebied 'De Linden' te Valthe is gebleken dat zich op het terrein archeologisch waardevolle sporen bevinden. Met betrekking tot de onderzoeksvragen kunnen de volgende antwoorden worden gegeven:

- 1 Het bodemarchief is goed bewaard. Op een groot deel van het terrein is middeleeuws esdek aanwezig met her en der een B-horizont (werkput 3). Uit de gecoupeerde sporen blijkt dat van de paalkuilen nog 10–20 cm in de bodem aanwezig is en van de kuilen 20–50 cm;
- 2 Het vondstmateriaal, aardewerk en (vuur)steen, is goed geconserveerd. Van het *Kümmerkeramik*, dat van slechte kwaliteit is, zijn overwegend grote stukken geborgen;
- 3 Alle vondsten komen uit de sporen, dus is de relatie tussen beide bewezen;
- 4 De sporen bestaan uit nederzettingssporen, die dateren uit de Late Bronstijd. De kern van de nederzetting bevindt zich in het gebied rond werkputten 2, 7 en 8;
- 5 Zoals in paragraaf 1.1 is gesteld, ligt ten zuiden en ten westen van het onderzoeksgebied een aantal grafheuvels, die dateren uit het Neolithicum en de Bronstijd (monumentnr. 9601 en 9654). Wellicht hebben we hier te maken met de nederzetting die bij deze grafheuvels hoort;
- 6 Uit de haardkuil in werkput 5 is houtskool afkomstig, dat wellicht iets kan zeggen over de vegetatie ten tijde van de bewoning. Ook het feit dat er twee waterputten in de werkputten zijn aangetroffen, is hoopvol voor wat betreft een reconstructie van het toenmalige landschap en de (eventueel) verbouwde gewassen. Aangezien waterputten diep in de bodem zijn ingegraven en het sporen betreft met een hoog vochtgehalte, is de kans aanwezig dat zich in de vulling van de waterputten nog organische resten bevinden;
- 7 Gezien de gaafheid van het bodemarchief en de aanwezigheid van archeologische sporen en vondsten, in combinatie met de reeds bekende archeologie ter plaatse en in de nabije omgeving, dient aan de vindplaats een hoge archeologische waardering te worden gegeven. De vindplaats is behoudenswaardig.

4 Aanbeveling

De gemeente Borger-Odoorn wordt aangeraden het terrein rond de kern van de nederzetting te behouden, volgens de voorschriften van het Ministerie van O, C & W en het Provinciaal Omgevingsplan (POP) 2 van de provincie Drenthe. Indien dit niet tot de mogelijkheden behoort, dient een archeologisch vervolgonderzoek uitgevoerd te worden. In overleg met de PA van Drenthe kan de vorm van dit vervolgonderzoek (opgraving, intensieve bouwbegeleiding) bepaald worden.

Literatuur

Steehouwer, K.J. & A.H.C. Warringa (red.), 1985. *Archeologie in de praktijk. Methoden en technieken voor de (amateur-)archeoloog*. Weesp.